

М.Й. Криськів

**Практичні заняття
з української мови
для студентів юридичних спеціальностей**

Видання друге, доповнене і перероблене

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН

ББК 81.411.1 973

К 82

Рецензенти:

Бурда К.Л.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри гуманітарних та суспільних дисциплін Галицького інституту імені В'ячеслава Чорновола

Головата Л.М.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методики викладання української мови та культури мовлення Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Криськів М.Й.

К 82 Практичні заняття з української мови для студентів юридичних спеціальностей. – 2-е вид., переробл. і доповн. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. – 96 с.

ISBN 978-966-10-0836-5

У посібнику запропоновано систему практичних занять з курсу “Українська мова за професійним спрямуванням” комплексного характеру, яка передбачає поєднання аудиторної, самостійної та індивідуальної роботи студентів – майбутніх юристів. До кожного заняття дібрано текст, максимально наближений за тематикою до практики професійної діяльності і спілкування. На їх основі розглядаються всі мовні одиниці, їх вживання та правопис. Робота здійснюється за допомогою максимальної активізації зусиль студента як суб’єкта процесу.

Для викладачів української мови, студентів коледжів, вузів юридичних спеціальностей.

ББК 81.411.1 973

Охороняється законом про авторське право.

Жодна частина цього видання не може бути відтворена в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.

ISBN 978-966-10-0836-5

© Навчальна книга — Богдан,
майнові права, 2010

Зміст

Передмова.....	4
Заняття 1. Проведення докладного переказу	7
Заняття 2. Роль мови у житті людини і суспільства. Українська мова, її стан і розвиток.....	12
Заняття 3. Якості мовлення. Культура спілкування.....	17
Заняття 4. Текст. Ознаки тексту	23
Заняття 5. Стилi, типи, форми мовлення.....	29
Заняття 6. Синтаксичні одиниці. Види словосполучень і речень. Члени речення	36
Заняття 7. Ускладнене просте речення	43
Заняття 8. Складні речення.....	49
Заняття 9. Способи передачі чужого мовлення	54
Заняття 10. Лексика і фразеологія.....	59
Заняття 11. Іменні частини мови.....	67
Заняття 12. Дієслово. Утворення і вживання дієслівних форм.....	75
Заняття 13. Незмінювані частини мови, їхні функції	79
Заняття 14. Будова слова. Способи словотворення	82
Заняття 15. Підсумковий переказ.....	87
Заняття 16. Аналіз творчих робіт.....	90
Література.....	91

Заняття 1

Проведення докладного переказу

Мета: виявити рівень розвитку мовлення новоприйнятих студентів; з'ясувати, наскільки зрозумілою для них є термінологія юридичної галузі.

Текстовий матеріал: “Допит підозрюваного” (за романом Р. Самбука “Мафія–89”).

Хід заняття

I. Вступне слово викладача.

1. Роль мови у діяльності юриста.

 Мова у професійній діяльності юриста має надзвичайно велике значення, оскільки йому доводиться під час своєї різноманітної і складної праці не тільки спілкуватися усно, а й користуватися формами писемного мовлення. Мова становить фундамент професіоналізму майбутніх правників.

Виступ, наприклад адвоката, під час судового засідання не може бути експромтом. До нього треба ретельно готуватися, зважувати доцільність кожного речення, кожного поставленого питання, навіть кожного слова. А для цього обов'язково треба скласти план виступу чи тези тексту, який, звичайно, доведеться не зачитувати, а виголошувати без опори на будь-які письмові заготовки.

Юристи мають говорити не лише вчено, але й ясно, і гарно. Крім того, це дуже відповідально, бо устами адвоката, прокурора, судді говорять закони держави. Тому мовлене слово юриста має бути зрозумілим, а отже – грамотним, правильним, влучним і етичним.

Однак уміння говорити не приходить само собою. Цьому треба наполегливо вчитися: вивчати мову, збагачувати професійну лексику, виробляти інтонаційні (голосові) прийоми. Багатим повинен бути власний словник загального користування, бо саме він вирізняє освічену, виховану людину, свідчить про рівень її розуму і мудрості.

Завжди пам'ятайте: культура мовлення – це свідоме ставлення до слова мовленого і писаного, яке має бути нормованим, взірцевим, літературним.

2. Ознайомлення з метою письмової роботи.

Мета пропонованого вам переказу – виявити:

- рівень розвитку мовлення у вас, новоприйнятих студентів;
- наскільки зрозумілою для вас є термінологія юридичної галузі;
- чи вмієте слухати і чути прочитаний текст;
- чи вмієте складати план переказу прочитаного вам тексту;
- чи вмієте переказувати, дотримуючись плану;
- чи логічно і грамотно будете речення, фразу, текст;
- наскільки орфографічно і пунктуаційно грамотним є ваше писемне мовлення;
- прогалини у вашому писемному мовленні, щоб вибудувати заходи до їхнього подолання.

II. Прослухування тексту переказу.

Самбук Р.Ф. Мафія-89: Роман. – К.: Укр. письменник, 1992. – 176 с.

Допит підозрюваного

Хусаїнов сів на запропонований йому стілець. Поводився підкреслено спокійно й навіть нахабно. Поклав ногу на ногу й погойдував адідасівською кросівкою. Тільки чорні неголені щоки свідчили про дискомфортність слідчого ізолятора.

Сохань всівся зручніше, присунув папери. Почав завчено:

– Попереджаю, громадянине Хусаїнов, що наша розмова записується на магнітофон...

І далі: прізвище, ім'я, по батькові, рік народження...

Записав швидко, не відриваючись від паперу, потім підвів на Хусаїнова очі.

Почав:

– Під час обшуку ви, Хусаїнов, казали, що двадцять сьомого травня о двадцять першій годині вечеряли в ресторані “Вітряк”. Підтверджуєте ці показання?

– Авжеж, вечеряв, і це можуть посвідчити...

– Хто?

– Компанія була во! – Філя показав великий палець.

Сохань, мовчки вислухавши Філю, мовив підкреслено сухо:

– Сподіваюсь, приятелі підтвердять ваші показання, Хусаїнов?

– Як не підтвердити! Разом, начальнику, як почали, так і закінчили – у “Вітряку”.

– А скажіть, Хусаїнов, чи не були ви двадцять сьомого ввечері на так званій дубовій галявині, що на двадцять третьому кілометрі східного шосе?

Тінь майнула Філиним обличчям, але він похитав головою і відповів упевнено:

– Ні. Та й чого мав туди пхатися?

– Записую вашу відповідь у протокол, Хусаїнов.

– А тепер, Хусаїнов, – підвівся Сохань, – ми проведемо слідчий експеримент...

Слідчий викликав конвоїра, разом вийшли у двір, де вже чекали поняті та експерт-криміналіст. Сохань відійшов на десять кроків від дверей, наказав Хусаїнову:

– Ходіть до мене.

Він полишив на м'якому ґрунті виразні сліди, схожі на ті, що пересікали лісовий путівець поблизу дубової галявини.

Сохань пояснив понятим:

– Зараз експерт сфотографує сліди й залле їх гіпсом. Бачите, вони йдуть паралельно один одному. Крім того, слід від правого підбора трохи глибший, а Хусаїнов накульгує саме на праву ногу.

– Ну й що? – зсунув брови Філя. – Усі знають, що накульгую. Колись ногу поламав.

Сохань, нічого не пояснюючи, наказав повернутися до кабінету. Видно, Філя усвідомив, що водили його у двір марно, бо вже дивився насторожено.

Сохань розгладив долонею аркуші протоколу, сказав:

– Через годину буде висновок, що сліди, полишені вами у дворі, тотожні слідам, знайденим нами вранці двадцять восьмого травня на піщаному путівці. Саме там увечері двадцять сьомого травня було вбито Степана Хмиза. Отже, двадцять сьомого травня перед тим, як пити коньяк з шампанським у приємній компанії, ви побували на двадцять

третьому кілометрі східного шосе і вбили на дубовій галявині Хмиза пострілом з пістолета.

Раптом Хусаїнов зареготав. Стукнув себе кулаком по чолю й мовив:

– Ну, забув... Забув я, начальнику. Точно, був я на тій галявині, однак, що дубовою зветься, не знав. Кажеш, того Хмиза кокнули увечері, а я вдень був на тій галявині, на природу, значить, їздив, свіжого повітря ковтнути, бо здоров'я в мене останнім часом підупало.

А Сохань думав, що і другий його доказ – недопалок сигарети “Кент”, який Філя полишив у ліщиннику біля дубової галявини (експерти встановили за залишками слини, що палив її саме Хусаїнов), – тепер, фактично, не доказ. Викрутиться цей Філя, хоч інтуїція твердить тобі: він, саме він убив Хмиза.

Сохань зібрався з думками, підсунув до себе початий протокол і запитав:

– Отже, Хусаїнов, ви твердите, що були на дубовій галявині вдень двадцять сьомого травня?

Філя переможно посміхнувся.

– Згадав, начальнику, було таке, навіщо ж заперечувати?

– О котрій годині потрапили на дубову галявину?

– Точно важко сказати. Приблизно годині о четвертій, пів на п'яту.

– І не зустріли там Хмиза?

– Якого Хмиза? Та я його і не пам'ятаю.

Сохань викликав конвоїра й наказав повернути Хусаїнова до слідчого ізолятора. А сам нетерпляче набрав номер експерта.

– Олексію Гнатовичу? Скажіть, якщо я, наприклад, схоплю вас за комір?.. А ви у вовняному светрі?.. Чи залишаться в мене під нігтями ворсинки? Ворсинки неодмінно лишаться? То дуже вас прошу: з'їздіть до слідчого ізолятора. Там відпочиває громадянин Хусаїнов. Почистіть йому, будь ласка, нігті й порівняйте ворсинки, якщо знайдете їх під нігтями, з пряжею светра Хмиза. Капітан Опічко доставить вам светр через годину.

Експерт зателефонував через три години: Соханеві передбачення повністю підтвердились – пряжа Хмизового светра й ворсинки, знайдені під нігтями Хусаїнова, виявились ідентичними. А це вже був неспростовний доказ злочину.

III. Підготовка до виконання роботи.

1. *Відповіді на можливі запитання за змістом тексту (із залученням студентів).*

2. *Тлумачення незрозумілих слів (якщо такі будуть).*

Тлумачення слів:

Дискомфортність – незатишність, незручність.

Слідчий ізолятор – приміщення для тимчасового перебування підозрюваного у злочині.

Показання – один із видів джерел доказів, що використовуються для встановлення обставин (злочину, пригоди і т. д.), які допомагають встановити істину. Це повідомлення, отримані під час допиту певних осіб про відомі їм будь-які обставини, що стосуються справи.

Слідчий експеримент – слідча дія, яка полягає у проведенні спеціальних дослідів із метою перевірки зібраних доказів, версій.

Поняті – особи, запрошені для участі в огляді, обшуку, виїмці, впізнанні та інших слідчих діях, передбачених кримінально-процесуальним законом.

Експерт – особа, яка володіє спеціальними знаннями й залучається до проведення експертизи (встановлення істини).

Доказ – фактичні дані (відомості) про обставини, що мають значення для вирішення справи, одержані в установленому законом порядку.

Інтуїція – здатність людини в деяких випадках несвідомо, чуттям уловлювати істину, передбачати, відгадувати, спираючись на попередній досвід, знання.

Ідентичний – тотожний за сукупністю загальних та окремих ознак один об'єкт з іншим; такий самий.

Неспростований доказ – дані, які ніхто не заперечив, не спростував іншими переконливими фактами.

IV. Письмовий переказ тексту.